

การพัฒนาการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

การพัฒนาการเมืองการปกครอง ในระบบอบประชาธิปไตย

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

เรื่อง การพัฒนาการเมืองการปกครอง
ในระบบประชาธิปไตย

ปีที่พิมพ์ มีนาคม ๒๕๕๓

จำนวนหน้า ๔๘ หน้า

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

จัดทำโดย กลุ่มงานผลิตเอกสาร
สำนักประชาสัมพันธ์

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน

เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๐๐

โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๕๑-๕

โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๕๒

ข้อมูล/พิสูจน์อักษร นางสาวนิธิมา ประเสริฐภักดี

พิมพ์ นางสาวดลธิ์ จุลนานนท์

ศิลปกรรม/ปก นางสาวทิพย์วิมล อ่อนกลิ่น

คำนำ

จูลสาร เรื่อง “การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย” จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป เพื่อให้ได้รับความรู้ความเข้าใจ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเข้าใจถึงองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้การพัฒนาจะสมบูรณ์ได้นั้นต้องส่งเสริมให้มีการพัฒนาทั้งระบบ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ประชากร ให้มีเสถียรภาพ รวมทั้งต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนให้มีบทบาทมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ที่ได้ระบุไว้ว่าให้รัฐต้องมีนโยบายด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชน เพื่อให้เกิดพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยด้วย

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จูลสารฉบับนี้จะช่วยให้ความรู้ ความเข้าใจ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและส่งเสริมให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนต่อไป

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

สารบัญ

- ✦ บทนำ.....๗
- ✦ ความหมายของประชาธิปไตย.....๙
- ✦ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง.....๑๓
- ✦ องค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมือง.....๑๔
- ✦ แนวทางในการพัฒนาทางการเมืองของไทยให้เป็นประชาธิปไตย.....๑๘
- ✦ การพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมือง.....๒๓
- ✦ การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง๒๘
- ✦ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมกับการพัฒนาทางการเมือง.....๓๕
- ✦ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นกับการพัฒนา.....๓๙
ทางการเมือง
- ✦ บทสรุป.....๔๕

Unna

ประเทศไทยปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ปัจจุบันประเทศไทยมีการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกครอง และตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งมีการกำหนดกลไกสถาบันทางการเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ รวมทั้งให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่น สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสุจริตเที่ยงธรรม

การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย พัฒนาให้สังคมปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย และจะต้องกำหนดโครงสร้างทางการเมือง การปกครองให้เป็นไปตามปรัชญาและหลักการประชาธิปไตยอย่างครบถ้วน รวมทั้งต้องเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ทั้งนี้วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง แบบแผนทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและองค์การการเมือง ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการหล่อหลอม ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่ถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม

ดังนั้นการพัฒนาทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จะต้องเริ่มต้นด้วยระบบการเมืองที่จะส่งเสริมการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและ

สังคม เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ ระบบการเมืองต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการควบคุมกำกับ ตรวจสอบการดำเนินงานของฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ระบบการเมืองดังกล่าวจึงจะถือว่าเป็น “ระบอบประชาธิปไตย” ที่แท้จริงพร้อมกันนี้ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เพื่อเป็นการช่วยให้รัฐบาลมีความรอบคอบในการบริหารประเทศ และสอดคล้องตรงกับความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการควบคุมการบริหารประเทศอีกทางหนึ่งด้วย

ความหมายของประชาธิปไตย

คำว่า ประชาธิปไตย เป็นศัพท์ที่บัญญัติขึ้นโดยมีรากศัพท์จากภาษาต่างประเทศ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า democracy ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษากรีก คือ demos หมายถึง ประชาชน kratia หมายถึง การปกครอง เมื่อมารวมกันและรวมกันเป็นภาษาอังกฤษ คือ democracy

ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ประชาชนส่วนใหญ่ รากศัพท์มาจากคำว่า ประชา + อธิปไตย คือ ประชาชน + อำนาจสูงสุด คือ ประชาชนมีอำนาจสูงสุด รวมทั้งหมายถึง การที่ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ ในด้านต่าง ๆ เช่น มีสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น ในการชุมนุม ในทรัพย์สิน ในการเลือกอาชีพ ในการนับถือศาสนา ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ภายในขอบเขตกฎหมาย ประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบบประชาธิปไตย จะมีสิทธิ เสรีภาพในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ประชาธิปไตยยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิ เสรีภาพ ซึ่งหมายถึง หน้าที่ ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย ประชาธิปไตย ไม่ได้หมายถึง สิทธิ เสรีภาพ ที่ไร้ขอบเขต แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และ ต้องควบคู่กับหน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย หน้าที่ของประชาชน ภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ หน้าที่ในการเป็นพลเมืองที่ดี

นายปรีดี พนมยงค์ ให้นิยามว่าคำว่า “ประชาธิปไตย” ประกอบด้วยคำว่า “ประชา” หมายถึง หมู่คนคือปวงชน กับคำว่า “อธิปไตย” หมายถึง ความเป็นใหญ่ คำว่า “ประชาธิปไตย” จึงหมายถึง “ความเป็นใหญ่ของปวงชน”

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ไว้ในหนังสือพจนานุกรมของทางราชการว่า “แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่”

Etzioni-Halevy ให้ความหมายของประชาธิปไตยว่า เป็นระบบการปกครองที่มีอำนาจในการปกครองของรัฐบาลมาจากการยินยอมของประชาชนส่วนใหญ่ การยินยอมนี้แสดงออกโดยการดำเนินการให้ประชาชนได้รับและใช้อำนาจโดยสม่ำเสมอ เสรี มีการเลือกตั้ง ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมในการเลือกตั้ง ซึ่งหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยคือ เสรีภาพของประชาชนที่รวมเสรีภาพในการพูด และมีส่วนร่วมในการแข่งขันทางการเมือง ทั้งนี้คำว่าประชาธิปไตยค่อนข้างเป็นพลวัต เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม และยังมีการอภิปรายกันถึงความหมายที่แท้จริงกันอยู่กว้างขวาง แต่มิติที่สำคัญของประชาธิปไตยคือ การแข่งขัน การมีส่วนร่วม และเสรีภาพในทางการเมือง

ทั้งนี้พึงเข้าใจว่าการที่ประชาชนจะมีความเป็นใหญ่ในการแสดงความคิดเห็นได้นั้น จำเป็นที่ประชาชนนั้นต้องมี “สิทธิและหน้าที่ของมนุษย์ชน” อันเป็นสิทธิและหน้าที่ตามธรรมชาติของทุกคนที่เกิดมาเป็นมนุษย์ คือ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคซึ่งมนุษย์จะต้องใช้พร้อมกันกับหน้าที่ มิให้เกิดความเสียหายแก่เพื่อนมนุษย์อื่นและหมู่คนอื่นหรือประชาชนเป็นส่วนรวม ถ้าชนส่วนมากซึ่งเป็น “สามัญชน” ถูกตัดสิทธิมนุษยชนโดยให้มีหน้าที่แต่อย่างเดียว สามัญชนก็มีลักษณะเป็นทาสหรือข้าไพร่ของชนส่วนน้อยซึ่งมีสิทธิใหญ่ยิ่งหรือ “อภิสิทธิ์ชน” แบบการปกครองจึงไม่ใช่ประชาธิปไตย ถ้าสามัญชนมีสิทธิมนุษยชนอย่างเดียว โดยไม่มีหน้าที่ มนุษยชนแบบการปกครองก็เกินขอบเขตของประชาธิปไตย

หลักการสำคัญของประชาธิปไตย (Principles of democracy)

๑. หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน

ประชาธิปไตยนั้นถือว่าเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ หรืออำนาจอธิปไตยนั้นเป็นของประชาชนทุกคนร่วมกันและประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจเป็นผู้ร่วมกันใช้อำนาจนี้ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเอง

๒. หลักเสรีภาพ

หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย คือ สิทธิ (right) เสรีภาพ (liberty) และอิสรภาพ (freedom) สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้เสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่จะเลือกทำหรือไม่ทำระหว่างทางเลือกหลายทางตามปรารถนาของตน โดยปราศจากข้อบังคับหรือข้อจำกัด จะจำกัดได้ก็แต่โดยกฎหมายเท่านั้น ส่วนอิสรภาพ หมายถึง การทำหรืองดเว้นที่จะทำสิ่งใด ๆ ก็ได้ที่ไม่ละเมิดผู้อื่น

เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ความสามารถของคนที่ จะกระทำหรืองดเว้นกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้ภายในขอบเขตข้อกำหนดของกฎหมาย เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย จึงไม่ใช่การทำอะไรก็ได้ตามใจตนเอง เนื่องจากการทำตามใจตนเอง โดยไม่คำนึงถึงจิตใจคนอื่น ๆ นั้น เป็นลักษณะของเผด็จการ

๓. หลักเสมอภาค

ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย หมายความว่า การที่ราษฎรทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน พื้นฐานในเรื่องสำคัญ ๆ ที่เป็นไปได้ในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชน อันจะทำให้ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

๔. หลักภราดรภาพ

ในการปกครองตัวเองร่วมกันของประชาชนนั้น เมื่อคนในสังคม มีโอกาสและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม ย่อมทำได้อย่างสันติและหาข้อยุติที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับกัน และมีความเคารพซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความรักและปรารถนาดีต่อกันเปรียบประดุจญาติพี่น้อง ฉะนั้น หลักการเรื่องภราดรภาพและหลักเหตุผล จึงมีความสำคัญขั้นพื้นฐานของการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตย

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางการเมือง

การพัฒนาทางการเมือง (Political Development) หมายถึง กระบวนการทางการเมือง อันได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทางการเมือง และกิจกรรมทางการเมืองที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายทางการเมืองที่ปรารถนา นอกจากนี้การพัฒนาทางการเมืองยังหมายถึงการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองให้ทันสมัย การพัฒนาระบบการเมือง ระบบบริหาร ระบบเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพ และการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

ลูเซียน ไพย์ (Lucian w. Pye) ให้ความหมายของการพัฒนาทางการเมืองว่า การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเสริมสร้างให้ระบบการเมืองเอื้อ หรือส่งเสริมต่อการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ ให้ความหมายของการพัฒนาทางการเมืองว่า ระบบการเมืองที่จะส่งเสริมการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ก็คือ ระบบการเมืองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการควบคุม กำกับ ตรวจสอบนักการเมืองและผู้บริหารอย่างใกล้ชิด ระบบการเมืองดังกล่าวจึงจะถือว่าเป็น “ระบอบประชาธิปไตย” ที่แท้จริง

เฮาเว็ด ริกกินส์ (Howard Wriggins) ให้ความหมายของการพัฒนาทางการเมืองว่า เป็นความเจริญก้าวหน้าของสถาบันและวิธีการดำเนินการทางการเมือง ซึ่งสามารถช่วยให้ระบบการเมืองได้จัดการกับปัญหาพื้นฐานทางการเมืองได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถปฏิบัติงานได้ตรงกับความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น

องค์ประกอบของการพัฒนาการเมือง

การพัฒนาทางการเมืองไม่ว่าจะพิจารณาในทัศนะใดก็ตาม จะต้องประกอบไปด้วยคุณลักษณะสำคัญที่เป็นองค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมืองดังนี้คือ

๑. ความเสมอภาค (Equality) คือ ประชาชนจะต้องมีความเสมอภาคในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งในการใช้สิทธิทางการเมือง และในการร่วมกิจกรรมทางการเมือง นอกจากนี้ประชาชนจะต้องมีความเสมอภาคตามกฎหมาย กฎหมายจะต้องมีผลบังคับใช้ต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะฐานะร่ำรวย หรือยากจนจะต้องได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ความเสมอภาคยังครอบคลุมไปถึงความเสมอภาคทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

๒. ความสามารถของระบบการเมือง (Capacity) หมายถึง ความสามารถที่ระบบการเมืองจะสนองต่อความต้องการของประชาชน ในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ถ้าระบบการเมืองมีสมรรถนะสูง นโยบาย สาธารณะที่เกิดจากกระบวนการตัดสินใจของระบบการเมืองจะผลักดัน ให้มีการพัฒนาประเทศทุกด้าน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิต ที่ดี นอกจากนั้นสมรรถนะของระบบการเมืองยังครอบคลุมไปถึง การนำนโยบายไปปฏิบัติ (Implementation) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ อย่างมีประสิทธิภาพ (Efficiency and Effectiveness)

๓. การแบ่งโครงสร้างทางการเมืองให้มีความแตกต่าง และมีความชำนาญเฉพาะ (Differentiation and Specialization) เป้าหมายของการพัฒนาระบบการเมือง จะต้องส่งเสริมให้โครงสร้างทางการเมืองมีความแตกต่างกันตามภารกิจ และมีความชำนาญเฉพาะในการปฏิบัติภารกิจ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ดังนั้น หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล จะต้องจัดตั้งให้เหมาะสมกับภารกิจที่รับผิดชอบ จะได้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและทำให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจจากบริการของรัฐบาล

๔. การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีเหตุผล (Secularization of Political Culture) โดยทั่วไปสังคมแบบดั้งเดิมที่ปกครองแบบอำนาจนิยม มักปลูกฝังให้ประชาชนยึดมั่นในจารีตประเพณี โดยไม่มีเหตุผล ยึดถือโชคลาง ปลูกฝังให้ประชาชนเห็นว่าผู้ปกครองเป็นผู้มีบุญบารมี ส่วนประชาชนที่ยากจนเป็นเพราะกรรมเก่าแต่ชาติปางก่อน ดังนั้นการพัฒนาทางการเมืองจึงเน้นส่งเสริมให้ประชาชนใช้เหตุผลในการดำรงชีวิต มีเหตุผลในการกำกับดูแล ตรวจสอบระบบการเมืองอย่างใกล้ชิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีเหตุผลจะพบในสังคมอุตสาหกรรมที่ประชาชนค่อนข้างมีการศึกษาดี และประชาชนเป็นชนชั้นกลางมาก

๕. ความเป็นอิสระของระบบย่อย (Subsystem Autonomy) องค์ประกอบของการพัฒนาทางการเมืองที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ความเป็นอิสระของระบบย่อย ระบบการเมืองใดก็ตามที่มีระบบย่อยที่มีความเป็นอิสระน้อยหรือไม่มีความเป็นอิสระเลยแสดงว่าระบบการเมืองนั้น

เป็นระบบศูนย์รวมอำนาจ (Centralization) ลักษณะการรวมศูนย์อำนาจจะทำให้ประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาของประชาชนและการให้บริการล่าช้า เพราะผู้บริหารอยู่ห่างไกลจากสภาพปัญหาอันแท้จริงของประชาชนและความผูกพัน (Commitment) ในการตอบสนองความต้องการของประชาชน

หากระบบการเมืองเป็นการกระจายอำนาจ (Decentralization) จะทำให้ระบบย่อยมีความเป็นอิสระสูง เช่น หน่วยงานระดับล่างมีอิสระในการปกครองตนเอง ตลอดจนมีอิสระในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาชีวิตและชุมชนของตน ดังนั้นความเป็นอิสระของหน่วยย่อยต่าง ๆ ได้แก่การให้อิสระแก่หน่วยการปกครองท้องถิ่น ระบบพรรคการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์

II แนวทางการพัฒนาทางการเมืองของไทยให้เป็นประชาธิปไตย

การพัฒนาทางการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ในเรื่องระบอบประชาธิปไตย วัฒนธรรมทางการเมือง และการพัฒนาทางการเมือง ซึ่งจะต้องบูรณาการให้สอดคล้องประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีแนวทางที่สำคัญดังนี้

๑. การปฏิรูปทางการเมือง อันได้แก่ การแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ ให้เป็นประชาธิปไตย การพัฒนาระบบรัฐสภา การพัฒนาระบบพรรคการเมือง การพัฒนาระบบการเลือกตั้ง การพัฒนาระบบ การตรวจสอบทางการเมือง การป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียง ฯลฯ

๒. การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ประเด็นนี้สำคัญมากถือว่าเป็น “หัวใจของการพัฒนาทางการเมือง ให้เป็นประชาธิปไตย” นั่นคือต้องปลูกฝังให้ประชาชนมีจิตสำนึก มีความรู้ ความเข้าใจคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย และทวงแหวนระบอบ

ประชาธิปไตยต่อต้านระบอบเผด็จการ แต่การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและต้องมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพ และมีความตั้งใจจริงจากผู้นำทางการเมือง และต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ใช้ความพยายาม ความอดทน ความจริงใจ และความจริงจัง

๓. การพัฒนาระบบการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากระบบการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และกลมกลืนทางการเมือง (Political Socialization) ได้ดีที่สุดวิธีการหนึ่ง ทั้งรูปแบบการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน ซึ่งการศึกษาในระบบโรงเรียนในทางทฤษฎีนั้นเป็นการศึกษา เรียนรู้เรื่องปรัชญา หลักการรูปแบบของประชาธิปไตย ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันในทางปฏิบัติต้องมีการฝึกปฏิบัติวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย โดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนเสริมหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อหล่อหลอมให้นักเรียน นักศึกษาได้ซึมซับคุณค่าของ

ประชาธิปไตยโดยตรง ส่วนการศึกษานอกระบบโรงเรียน สามารถให้ความรู้เรื่องประชาธิปไตยผ่านทางสื่อมวลชนต่าง ๆ รวมทั้งครอบครัวต้องสามารถให้การเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เป็นวิถีชีวิตกับสมาชิกในครอบครัวได้ เช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็น การประชุมปรึกษาหารือ การรับฟังความคิดเห็น การฟังเสียงข้างมากที่มีเหตุผล ฯลฯ

๔. การพัฒนาระบบเศรษฐกิจ การพัฒนาทางการเมืองจะบรรลุผลสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจด้วย นั่นคือ ถ้าประชาชนมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจปานกลาง พอกินพอใช้ ไม่มีหนี้สิน ประชาชนจะให้ความสนใจการเมือง และจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ดังนั้นรัฐบาลจะต้องมีนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจทั้งชนบทและเมือง ให้มีความแตกต่างกันน้อยลง ลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งสามารถกระทำได้ดังนี้

๔.๑ การส่งเสริมอาชีพ และรายได้แก่ประชาชนในชุมชน และเกษตรกรให้เป็นรูปธรรมโดยเฉพาะ “เกษตรกรแบบพึ่งตนเอง” หรือ “เกษตรกรแบบใหม่” หรือ “เศรษฐกิจแบบพอเพียง”

๔.๒ การกระจายความเจริญไปสู่ชนบทและภูมิภาคต่าง ๆ
ให้ทั่วถึง

๔.๓ การกระจายรายได้ด้วยความเป็นธรรม และเสมอภาค

๔.๔ การพัฒนาปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตร ในชนบท
ให้ทั่วถึง เพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพของเกษตรกร เช่น ที่ดินทำกิน
แหล่งน้ำ ไฟฟ้า ถนน ฯลฯ

๔.๕ ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพทั้งภาคอุตสาหกรรม
ภาคเกษตรกรรม ภาคพาณิชย์กรรม และการบริการ โดยเน้นการมีวินัย
ทางการเงินการคลัง และการตรวจสอบได้

๔.๖ การสร้างงานในชนบท เพื่อป้องกันปัญหาการอพยพ
ไปขายแรงงานในเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ และปัญหาการอพยพย้ายถิ่น
อันทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่

๕. การพัฒนาระบบราชการให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะ
ลดขนาดของระบบราชการให้เล็กลง (Down Size) แต่ทำงานให้มีประสิทธิภาพ
หน่วยงานใดมีลักษณะงานที่ซ้ำซ้อนควรยุบรวมกัน ควรปฏิรูประบบราชการ

เสียใหม่ ให้มีโครงสร้างหรือสายการบังคับบัญชาที่สั้นกะทัดรัด บริหาร และบริการสะดวก รวดเร็ว ที่เรียกว่า “Reengineering” หมายถึง “การออกแบบระบบราชการเสียใหม่” หรือ “การปฏิรูประบบราชการ” ซึ่งรัฐบาลปัจจุบันได้มีการปฏิรูป โครงสร้างกระทรวงใหม่ ระบบบริหารจัดการ ระบบงบประมาณ ตลอดจนระบบการบริหารงานบุคคล ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาของระบบราชการไทย

๖. การพัฒนาด้านสังคม โดยพยายามยกระดับคนในสังคมให้เป็นชนชั้นกลางมากขึ้น เพราะในอดีตประเทศไทยยังมีชนชั้นกลางน้อย แต่มีชนชั้นล่างมาก ดังนั้นการจะยกระดับชนชั้นในสังคมให้เป็นชนชั้นกลาง (Middle Class) มากขึ้นนั้น จึงต้องยกระดับการศึกษาให้สูงขึ้นถึงระดับปริญญาตรีและยกฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนให้สูงขึ้น พอกินพอใช้มากยิ่งขึ้น

การพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรม (Culture) ในทางสังคม หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของกลุ่มคน ซึ่งได้รับการเรียนรู้และการถ่ายทอดกันไป โดยการสั่งสอนและอบรมทั้งทางตรงและทางอ้อม ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แบบแผนดังกล่าวเป็นผลมาจาก ความเชื่อ (Believe) ค่านิยม (Value) และทัศนคติ (Attitude) ซึ่งถ่ายทอดกันด้วยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นผลของการกระทำที่ผ่านมา และเป็นเงื่อนไขสำหรับการกระทำต่อไปในอนาคต

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ให้ความหมายวัฒนธรรมทางการเมืองว่าเป็นความคิดและความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะความคิดและความเข้าใจต่อการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรในสังคม

Almond and Powell (อัลมอนต์และเพาเวล) อธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง แบบแผนของทัศนคติหรือความโน้มเอียงทางการเมืองของแต่ละบุคคล

ซึ่งความโน้มเอียงทางการเมืองแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการรับรู้ (Cognitive Orientation) เป็นความรู้ความเข้าใจและความเชื่อที่มีต่อระบบการเมือง และส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง เช่น คนที่มีการศึกษาน้อยจะเชื่อโดยไม่ต้องรู้และเข้าใจ เพราะเชื่อตามที่คนเขาบอกมา ส่วนคนที่มีการศึกษามากจะมีการกลั่นกรองความเชื่ออันมาจากความรู้และความเข้าใจ

๒. ความโน้มเอียงเกี่ยวกับความรู้สึก (Affective Orientation) เป็นความรู้สึกที่มีต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมืองและองค์การทางการเมือง

๓. ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการประเมินค่า (Evaluative Orientation) เป็นการตัดสิน และให้ความเห็นต่าง ๆ ต่อกิจกรรมทางการเมือง และปรากฏการณ์ทางการเมือง ซึ่งเป็นการตัดสินใจและยอมรับความเชื่อในส่วนที่ดีของระบบการเมือง

ความสำคัญและบทบาทของวัฒนธรรมทางการเมือง

สำหรับบุคคล วัฒนธรรมทางการเมืองทำหน้าที่เป็นเครื่องชี้แนะแนวทางการประพฤติทางการเมืองให้แก่บุคคล โดยช่วยตีความสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเมือง

สำหรับสังคมโดยรวม วัฒนธรรมทางการเมืองเปรียบเสมือนแบบแผนของค่านิยมและบรรทัดฐานทางการเมือง ซึ่งช่วยให้การทำงานของสถาบันและองค์กรทางการเมืองต่าง ๆ มีความสอดคล้องกันพอสมควร

บทบาทที่สำคัญของวัฒนธรรมทางการเมือง คือ มีส่วนสนับสนุนให้ความชอบธรรมกับระบอบการเมืองในสังคมนั้น ๆ ดำรงอยู่และมีความมั่นคง และในขณะเดียวกันอาจเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการดำเนินงานของระบบการเมือง

รูปแบบของวัฒนธรรมทางการเมือง

๑. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (The Parochial Political Culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเลย ไม่มีการรับรู้ ไม่มีความเห็น และไม่ใส่ใจต่อระบบการเมือง ไม่คิดว่าตนเองมีความจำเป็นต้องมีส่วนร่วมทางการเมือง ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบจะพบได้ในกลุ่มคนที่ยากจนและไร้การศึกษา เป็นกลุ่มคนที่ขาดโอกาสในการรับรู้และเข้าใจบทบาทของตนต่อระบบการเมือง

๒. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (The Subject Political Culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจต่อระบบการเมืองโดยทั่ว ๆ ไป แต่ไม่สนใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกกระบวนการ และไม่มีความรู้สึกว่าตนเองมีความหมายหรืออิทธิพลต่อระบบการเมือง บุคคลเหล่านี้จะยอมรับอำนาจของรัฐ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐโดยดุซงฎิ ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าจะพบได้ในกลุ่มคนชั้นกลาง เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองโดยทั่วไป แต่มีความเชื่อว่าอำนาจรัฐเป็นของผู้ปกครอง ประชาชนทั่วไปควรมีหน้าที่เชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น

๓. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (The Participant Political Culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเป็นอย่างดี เห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้เพื่อควบคุม กำกับและตรวจสอบให้ผู้ปกครองทำการปกครองเพื่อสนองต่อความต้องการของประชาชน ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมจะพบเห็นได้ในชนชั้นกลางส่วนใหญ่ของประเทศอุตสาหกรรมหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง สำหรับประเทศไทย ปัจจุบันวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองเริ่มมีบทบาทชัดเจนมากขึ้น ทั้งการเมืองภาคเอกชน และภาคประชาชน ทั้งนี้เป็นผลมาจากกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้กำหนดสิทธิ และเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนเพิ่มขึ้น เช่น ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบทางการเมือง และวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง ตลอดจนทำกิจกรรมทางการเมืองได้ตามที่กฎหมายกำหนด

การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง

นรนิติ เศรษฐบุตร ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า การมีส่วนร่วมในการกระทำ (Activity) ของแต่ละบุคคล ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล เรียกว่า การมีส่วนร่วมโดยตนเอง (Autonomous Participation) และการมีส่วนร่วมซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายทางอ้อมนอกเหนือจากแต่ละบุคคลโดยตรงแล้ว เรียกว่า การมีส่วนร่วมโดยการถูกระดม (Mobilized Participation) ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ปรัชญา เวสารัชช์ ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมตรวจสอบ โดยใช้ความรู้ความสามารถของตนเอง พร้อมกับเป็นผู้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่ดีเช่นกัน

รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง มี ๔ รูปแบบ

๑. การใช้สิทธิเลือกตั้ง (Voting) เป็นกิจกรรมของบุคคลแต่ละคน ในการเลือกตัวแทนของตนเข้าไปใช้อำนาจในทางการเมือง

๒. การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (Campaign activity) เป็นกิจกรรม ลักษณะเดียวกับการใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่เป็นรูปแบบของการไปมีส่วนร่วม ในการรณรงค์หาเสียง

๓. กิจกรรมชุมชน (Community activity) เป็นกิจกรรมของกลุ่ม หรือองค์กรที่มีพลเมืองร่วมกันดำเนินการ เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยประชาชนจะใช้กิจกรรมนี้โดยมีเป้าหมายที่แน่นอน

๔. การติดต่อเป็นการเฉพาะ (Particularized contacts) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนพลเมือง เป็นรายบุคคล

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนกับ การพัฒนาทางการเมือง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการพัฒนาตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ซึ่งรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ใน **มาตรา ๘๗** ดังนี้

๑. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

๒. ส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ

๓. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น

๔. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

๕. ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจะยึดพื้นฐานที่ว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนสามารถใช้อำนาจได้เสมอ แม้ว่าได้มอบอำนาจให้กับผู้แทนของประชาชนไปใช้ในฐานะที่เป็นตัวแทนแล้วก็ตาม แต่ประชาชนสามารถเฝ้าดู ตรวจสอบ ควบคุมและแทรกแซงการทำงานที่ของตัวแทนประชาชนได้เสมอ

รวมทั้งในหมวด ๗ การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชน มาตรา ๑๖๓ ได้ระบุไว้ว่า ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติตามที่กำหนดในหมวด ๓ และหมวด ๕ แห่งรัฐธรรมนูญนี้

คำร้องขอตามวรรคหนึ่ง ต้องจัดทำร่างพระราชบัญญัติเสนอมาด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเข้าชื่อ รวมทั้งการตรวจสอบรายชื่อให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติตามวรรคหนึ่ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภาต้องให้ผู้แทนของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าชื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติและคณะกรรมการวิสามัญเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นจะต้องประกอบด้วยผู้แทนของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าชื่อเสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมดด้วย

มาตรา ๑๖๔ ประชาชนมีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสองหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้วุฒิสภามีมติตามมาตรา ๒๗๔ ให้ถอดถอนบุคคลตามมาตรา ๒๗๐ ออกจากตำแหน่งได้

คำร้องขอตามวรรคหนึ่งต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวกระทำความผิดเป็นข้อ ๆ ให้ชัดเจน

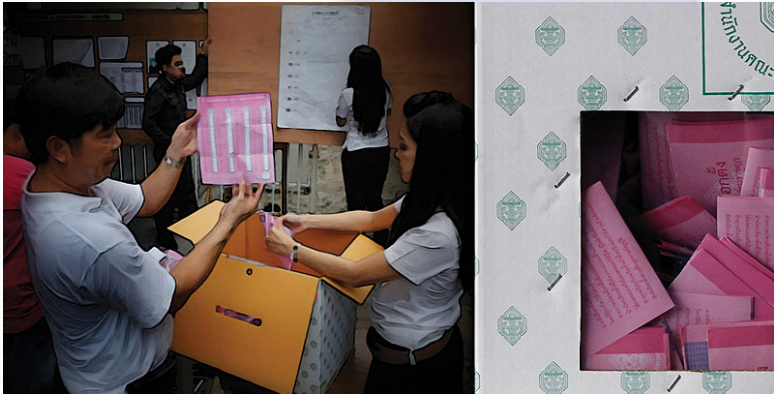
หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการที่ประชาชนจะเข้าชื่อร้องขอตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

มาตรา ๑๖๕ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งย่อมมีสิทธิออกเสียงประชามติ

การจัดให้มีการออกเสียงประชามติให้กระทำได้ในเหตุ ดังต่อไปนี้

(๑) ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นว่ากิจการในเรื่องใดอาจกระทบถึงประโยชน์ได้เสียของประเทศชาติหรือประชาชน นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีอาจปรึกษาประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภาเพื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้มีการออกเสียงประชามติได้

(๒) ในกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติให้มีการออกเสียงประชามติ การออกเสียงประชามติต้องเป็นการให้ออกเสียงเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบ ในกิจการตามที่จัดให้มีการออกเสียงประชามติ และการจัดการออกเสียงประชามติในเรื่องที่ขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือเกี่ยวกับตัวบุคคลหรือคณะบุคคล จะกระทำมิได้

ก่อนการออกเสียงประชามติ รัฐต้องดำเนินการให้ข้อมูลอย่างเพียงพอ และให้บุคคลฝ่ายที่เห็นชอบและไม่เห็นชอบกับกิจการนั้นมีโอกาสแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างเท่าเทียมกัน

หลักเกณฑ์และวิธีการออกเสียงประชามติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ ซึ่งอย่างน้อยต้องกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการออกเสียงประชามติ ระยะเวลาในการดำเนินการ และจำนวนเสียงประชามติ เพื่อมีข้อยุติ

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมกับการพัฒนาทางการเมือง

แนวคิดของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เป็นการเรียกระบอบประชาธิปไตยแบบที่ผู้แทนเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง การปกครอง การตัดสินใจระดับต่าง ๆ มากขึ้น และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ เช่น การเปิดช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหว ความคืบหน้าของการบริหารจัดการประเทศ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็น และให้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และถอดถอนผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชนที่บกพร่องต่อหน้าที่หรือไม่สุจริต

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจ และทรัพยากรต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกันอันมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จึงหมายถึง การที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชน เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสมีส่วนร่วมทางการเมือง

องค์ประกอบสำคัญของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

๑. เน้นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน
๒. อำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน
๓. เพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
๔. มีความยืดหยุ่นได้ คือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส และคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม
๕. การมีส่วนร่วมของประชาชนมีทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
๖. ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร กระบวนการทางนโยบาย และกระบวนการยุติธรรม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน คือ

๑. ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง
๒. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม
๓. การอาศัยอยู่ในเขตเมืองหรือชนบท
๔. ความพอใจต่อการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล

ความสำคัญของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ปัจจุบันมีการให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และมีการเรียกร้องเพื่อมีส่วนร่วมในทุก ๆ ระดับของกระบวนการทางนโยบาย ทั้งนี้เนื่องจากประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เป็นการกระจายอำนาจและทรัพยากรต่าง ๆ และเป็นการที่คนทุกกลุ่มมีอำนาจในการตัดสินใจโดยอำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชนเพื่อทุก ๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม จึงกล่าวได้ว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจัดเป็นการกระจายอำนาจและเป็นการมีประชาธิปไตยอย่างกว้างขวางของกระบวนการทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ดังนั้น หลักการหรือองค์ประกอบสำคัญของคำว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ได้ดังนี้ คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหาร มีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ในระหว่างประชาชนให้เท่าเทียมกัน อำนาจในการตัดสินใจและการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ นั้น จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่

ของประชาชน มีการเพิ่มการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มีความยืดหยุ่นได้ กล่าวคือ มีโครงสร้างการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ มีความโปร่งใส และคำนึงถึงความต้องการทรัพยากรของผู้มีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตย อย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใด ก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบ การทำงานของผู้บริหารประเทศ และส่งผลให้ผู้บริหารประเทศมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมืองจากการกำหนด นโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชน ยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้ง ความต้องการของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง

ระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จะเปิดโอกาสให้ประชาชน ได้แสดงทัศนะและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่จะมีผล ต่อความเป็นอยู่ของประชาชน นอกจากนี้ยังเป็นการควบคุมการบริหาร ราชการให้มีความโปร่งใส (transparency) ตอบสนองต่อปัญหาและ ความต้องการของประชาชน (responsiveness) ซึ่งเท่ากับว่าเป็นการส่งเสริม การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นด้วย

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นกับการพัฒนา ทางการเมือง

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมทางตรง เพื่อส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นด้วย ทั้งนี้รูปแบบหนึ่งของการส่งเสริมระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนั้น ต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นระดับฐานรากที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด จึงมีความสำคัญมาก เนื่องจากระดับท้องถิ่นมักจะเกี่ยวข้องกับวิถีในการดำเนินชีวิตของประชาชนโดยตรง นอกจากนี้ยังเป็นเสมือนสถาบันฝึกสอนให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าและบทบาทของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่น ยังเป็นส่วนช่วยเสริมสร้างพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเอง พร้อมกันนี้การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนระดับท้องถิ่นเป็นการตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง เนื่องจากแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกันทั้งสภาพภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการประกอบอาชีพของประชาชนแต่ละท้องถิ่น ฉะนั้นประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้นที่ย่อมรู้ปัญหาและ

ความต้องการท้องถิ่นของตนเองดีกว่าบุคคลอื่น จึงสามารถเสนอแนะแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นนั้น ๆ ได้อย่างเข้าถึงปัญหาอย่างแท้จริง

การกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น จะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่สามารถตอบสนองแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมอีกทางหนึ่ง ซึ่งเป็นลักษณะโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาคม และองค์กรชาวบ้านต่าง ๆ

การเข้าถึงการเมืองการปกครองระดับท้องถิ่นนั้นต้องเข้าถึงภาคประชาสังคมในระดับท้องถิ่น ที่มุ่งเน้นในการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่น และการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ซึ่งมิติการมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมที่ถูกกำหนดไว้คงจะเป็นกลไกของประชาคมที่มีหลายระดับไม่ว่า กลไกประชาคมในระดับหมู่บ้าน กลไกประชาคมในระดับตำบลและระดับอำเภอ เนื่องจากกลไกนี้เอง

ได้กำหนดถึงบทบาท หน้าที่ในการจัดทำและเสนอแผนพัฒนาในระดับชุมชนรวมถึงในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่น ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ขอบเขตของการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นเพียงแค่นั้น แต่หมายรวมถึงการเข้าร่วมในการกำหนด ติดตาม สนับสนุนการทำงานในระดับท้องถิ่นร่วมกันกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ด้วย

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นจะเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลได้นั้น ต้องยกระดับศักยภาพองค์กรชาวบ้าน สถาปนา กลไกการเมืองภาคประชาชนในระดับท้องถิ่น เพื่อทำหน้าที่ผลักดัน ติดตาม ตรวจสอบ สนับสนุนการทำงานร่วมกัน สร้างพื้นที่ในการทำงานร่วมกับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการสร้างพื้นที่บูรณาการเรียนรู้ ภายใต้ ทิศทางในการบริหารจัดการท้องถิ่นที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม สร้างกลไก การทำงานร่วมกันการประสานความร่วมมือในหลายภาคส่วนทั้งในระดับ นโยบาย ระดับเครือข่ายรวมถึงระดับ ท้องถิ่นเข้าด้วยกัน

ความสำคัญของการปกครองท้องถิ่น

๑. การปกครองท้องถิ่นถือเป็นรากฐานของการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย เนื่องจากถือได้ว่าเป็นสถาบันฝึกสอนการเมืองการปกครอง ให้แก่ประชาชน ส่งผลให้เกิดความคุ้นเคยในการใช้สิทธิและหน้าที่พลเมือง อันจะนำมาสู่ความศรัทธาเลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตย

๒. การปกครองท้องถิ่นเป็นการกระจายอำนาจของรัฐบาลไปสู่ท้องถิ่น

๓. การปกครองท้องถิ่นจะทำให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเอง

เนื่องจากเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดสำนึกของตนเองต่อท้องถิ่น ประชาชนจะมีส่วนร่วมรับรู้ถึงอุปสรรคปัญหา และช่วยกันแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นของตน

พร้อมกันนี้ การที่ประชาชนในท้องถิ่นจะเข้ามามีส่วนร่วมและเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองนั้น จะส่งผลให้ประชาชนสามารถเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้บัญญัติรับรองสิทธิของประชาชนในทางการเมืองไว้หลายด้าน ดังนี้ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายการมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลาย หรือรูปแบบอื่น ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ ส่งเสริมและให้การศึกษาแก่ประชาชน

เกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นรัฐจะต้องให้ความเป็นอิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น และส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาในพื้นที่ รวมทั้ง ให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย แต่อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองที่นำไปสู่การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นนั้นยังมีปัญหาและอุปสรรค สิ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญ คือ ปัญหาทางวัฒนธรรม การเมืองการศึกษา ทศนคติและค่านิยมทางการเมืองของประชาชน กล่าวคือในปัจจุบันนี้ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนเองต่อการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นยังขาดแหล่งข้อมูลที่ทำให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้ประชาชนเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องที่ไกลตัว และดังนั้นจึงทำให้ประชาชนขาดความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง

การที่จะให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้น การศึกษาก็เป็นตัวแปรที่สำคัญที่จะส่งผลให้การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง การที่จะให้ประชาชนเข้าใจในสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวได้นั้น ประการแรกควรต้องมีการส่งเสริมการเรียนรู้

ถึงสิทธิและบทบาทขั้นพื้นฐานประชาชน และควรปลูกฝังว่าการเมืองเป็นเรื่องของประชาชนทุกคนมิใช่จำกัดแต่เพียงกลุ่มบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ซึ่งการส่งเสริมและปลูกฝังดังกล่าวควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก เช่น ฝึกให้มีส่วนร่วมในการออกสิทธิแสดงความคิดเห็น เป็นต้น ประการต่อมา ควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยควรบรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนด้วย ประการสุดท้ายซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญ รัฐบาลต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย โดยรัฐบาลต้องประสานงานกับทั้งทางภาครัฐและองค์กรเอกชนต่าง ๆ เพื่อสอดแทรกความรู้ดังกล่าวนี้ไว้ในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น หากปลูกฝังให้ประชาชนสามารถเข้าใจในสิทธิและบทบาทขั้นพื้นฐานของตนเอง และสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจในด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมแล้ว สิ่งนั้นจะเป็นตัวช่วยส่งเสริมและสนับสนุนในระยะยาวให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมมีบทบาทในทางการเมืองได้

ดังนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นจะส่งผลให้ท้องถิ่นพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของชาติต่อไป

Unสรุป

การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จะสมบูรณ์ได้นั้นต้องส่งเสริมให้มีการพัฒนาทั้งระบบ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ประชากร ให้มีเสถียรภาพ รวมทั้งต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนให้มีบทบาทมากยิ่งขึ้น ด้านการเมืองต้องเสริมสร้างระบบการเมือง รัฐบาลต้องมีนโยบายการบริหารและพัฒนาประเทศให้ครอบคลุมถึงความต้องการของประชาชนอย่างรอบด้าน โดยสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยปลูกฝังให้ประชาชนมีจิตสำนึก มีความรู้ เห็นคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย ด้านเศรษฐกิจ ต้องพัฒนาเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลต้องบริหารให้มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น การกระจายรายได้เท่าเทียมกัน

และส่งเสริมให้ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพทั้งภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรม และด้านสังคมต้องให้การศึกษาระดับพื้นฐานแก่ประชาชน ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยประชาชนนั้นนับได้ว่ามีบทบาทที่สำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นทางตรงและทางอ้อม ในรูปแบบของการร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมดำเนินการ ทุก ๆ เรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งต้องเพิ่มการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนด้วย ทั้งนี้รัฐบาลสามารถนำความคิดเห็น ความต้องการของประชาชนไปประกอบการพิจารณาเพื่อกำหนดนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ เพื่อเป็นการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีความก้าวหน้าและพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยมและคณะ. (๒๕๕๕). รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทาง
การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ : ปัญหา อุปสรรค และทางออก.
กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (๒๕๕๔). วัฒนธรรมทางการเมืองไทย. วารสารสถาบัน
วัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (๒๕๕๕). ประชาธิปไตยแบบ
มีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ
- ปรัชญา เวสารัชช. (๒๕๒๘). รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วิสุทธิ์ โพธิแท่น. (๒๕๕๐). แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ :
สถาบันพระปกเกล้า
- ลิขิต ธีรเวคิน. (๒๕๕๐). ประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองไทย.
กรุงเทพฯ
- อนุรักษ์ นิยมเวช. (๒๕๕๔). บทความเกี่ยวกับการพัฒนาการเมือง
และการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา
- โอฬาร อ่องพะ. แนวทางการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการ
ท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม. สืบค้นเมื่อ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖,
จาก <http://www.oknation.net/blog>

ปรีดี พนมยงค์. ประชาธิปไตยเบื้องต้นสำหรับสามัญชน. สืบค้นเมื่อ

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๖, จาก www.pridiinstitute.com

ระบบการเมืองการปกครอง. สืบค้นเมื่อ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๖,

จาก <https://sites.google.com>

การพัฒนาทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ. สืบค้นเมื่อ ๖ ธันวาคม

๒๕๕๖, จาก www.khunpet.com

นรรนิติ เศรษฐบุตตร. การเมืองไทยระบบหรือคน : การพัฒนาวัฒนธรรมและ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. สืบค้นเมื่อ ๖ ธันวาคม

๒๕๕๖, จาก www.kpi.ac.th

หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. สืบค้นเมื่อ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๖,

จาก <http://mis-pattani2.pn.psu.ac.th>

พิมพ์ที่ สำนักการพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
[Http://www.parliament.go.th](http://www.parliament.go.th)